

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2022 (Lezárult kutatások összefoglalói)

A fiatakorúak bűnelkövetésének jellemzői napjainkban.....	2
A büntetőeljárások tapasztalatainak visszacsatolása a gyógyszerhamisítás elleni stratégiába	3
A kibertérrel összefüggő bűncselekmények sajátosságai Magyarországon.....	4
A bűnelkövetők reintegrációjának helyzete hazánkban az új büntetés-végrehajtási kódex hatálybalépése óta	5
A ledermedt mozdulatlanság mint a szexuális erőszakra adott lehetséges viselkedéses válasz társadalmi és büntetőjogi értékelésének kérdései.....	6
A nevelés hatása a bűnözésre	7
Az élet elleni bűncselekmények trendelemzése	7
Az igazságügyi szakértő kirendelésének és a szakértői vélemények értékelésének jellemzői és hatásai a büntető igazságszolgáltatásra	8
Viktimizáció az online térben.....	9
A nemzeti dohányboltok sérelmére elkövetett bűncselekmények.....	10
A fogyatékkal élők és az idősek áldozattá válásának kockázatai a bentlakásos intézetekben és egyéb zárt intézményekben.....	11
A Covid19-pandémia és a bűnözés egyes összefüggései.....	12
Visszaélés teljesítményfokozó szerrel	13
A családon belüli erőszak és a rendszer válasza. Gyermekbántalmazás.....	14
Az európai dzsihadisták és terroristák kriminológiai vizsgálata.....	16
Rendészeti modellek az emberkereskedelem elleni fellépés hatékonyságának növelése érdekében.....	17
Az áldozatokkal való szolidaritás megjelenése a büntetőeljárásban és ennek hatása a döntésre.....	18
Az állatok büntetőjogi védelmének kérdései.....	19
Corruption risks? Risks of Corruption? (Hercule III pályázat) (2021. január 1. – 2022. április 30.).....	20
A gazdasági események megtörténtének hiányára irányuló eredményes bizonyítási technikák a költségvetési csalás körében.....	21
A nemzetközi és európai uniós normákban „gyermekkereskedelemnek” nevezett jelenség szociológiai hátterének feltérképezése és kriminológiai vetületének vizsgálata	22
A járványügyi szabályok hatása a büntetőeljárás résztvevőinek jogaira (A személyes megjelenés elkerülését, illetve az iratok alapján történő döntést elősegítő átmeneti szabályok hatása a büntetőeljárás résztvevőinek alapvető eljárási jogaira).....	22
A fiatakorúakkal szembeni joghátrányok szabályozása és alkalmazásának gyakorlata Magyarországon és az Európai Unió más tagállamaiban (összehasonlító vizsgálat).....	23

AZ INTÉZET ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Sárik Eszter – Bolyky Orsolya:

A fiatalkorúak bűnelkövetésének jellemzői napjainkban

A fiatalkorúak bűnözése jelentősen visszaesett az utóbbi évtizedben, és a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények struktúrája is átalakult. A témában Intézetünkben átfogó kutatás utoljára 2006-ban zajlott (ISR-2), majd 2013-ban végeztünk aktakutatást a fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai jellemzőiről. Az elmúlt évek társadalmi-gazdasági változásai, az online érintkezés általánossá válása, valamint a fiatalok kriminalitásának időről időre történő vizsgálatának kívánalma hívta életre jelen kutatásunkat. A kutatási mintába 250 olyan jogerősen lezárt bűnügy aktája került, amelyekben az elkövető fiatalkorú volt, vagy több elkövető esetén legalább az egyik fiatalkorúként szerepelt és kriminológiai értelemben erőszakos bűncselekményt valósított meg. A mintába így a következő bűncselekmények kerültek: emberölés, testi sértés, tetteges becsületsértés, szexuális erőszak és más nemi bűncselekmények és a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. Az akták – Győr-Moson-Sopron megye kivételével – az ország valamennyi megyéjéből érkeztek.

Legfontosabb kutatási eredményeink a következők.

Az erőszakos bűncselekményeket elkövető fiatalkorúak többsége 14-15 éves, ennél fiatalabbak csak elvétve fordultak elő. A korábbi kutatásainkból ismert megállapítás jelenleg is megerősítést nyert, amely szerint az elkövetők döntő többsége rendkívül hátrányos helyzetű fiatal, akik kriminális, aluliskolázott, bántalmazó, elhanyagoló, alkoholizáló szülők mellett szocializálódnak, sok esetben kifejezetten traumatizálódnak gyermekkorukban. E kutatásban is sokszor látható a folyamatosan változó lakóhely és környezet, amely bizonytalanná, instabillá teszi a fiatal életkörülményeit. A családi abúzus mellett fontos megemlíteni a szülők megengedő, kontroll és következmények nélküli nevelési stílusát, amely a fiatal zülléséhez vezet. A vizsgált ügyekben szereplő elkövetők megdöbbentően nagy aránya állami gondozottként élt gyermekotthonban, lakásotthonban, illetve nevelőszülőknél. Ez különösen gyakori volt a szexuális deliktumok elkövetésénél, amikor a gyengébb, fiatalabb, kiszolgáltatottabb sértett sérelmére folytatólagosan valósítottak meg szexuális abúzust. Az állami gondozott elkövetők jelentős része pszichiátriai gondozott volt, gyógyszeres kezelés alatt állt, azonban sok esetben a gyógyszert nem, vagy nem az előírásnak megfelelően szedte, illetve a felírt gyógyszerek nem fejtették ki a várt hatást. Az elkövetők többsége – pszichés és viselkedési zavaraira tekintettel – SNI minősítéssel rendelkező és speciális iskolában tanult, valamint speciális – az általánosnál zártabb – gyermekotthonban élt. Bűncselekmény tekintetében a *gyermekpornográfia* érdemel kiemelt figyelmet, amely ebben a korosztályban igen gyakran megvalósul, tekintve, hogy a 18. életévet be nem töltött személyről készült pornográf (vagy akár csak meztelen testet ábrázoló) felvétel digitális eszközön történő fogadása – akár az önmagáról készített fotóé is – kimeríti a bűncselekmény tényállását. Megfontolandó e tényállás megváltoztatása úgy, hogy a fiatalkorúak kizárólag egymásnak küldött/fogadott ilyen jellegű fotói/videói esete ne legyen tényállásszerű, hiszen a jogalkotó célja sem ennek az elkövetési módnak a megbüntetése volt. A másik, viszonylag új cselekmény a fiatalok körében a *közfeladatot ellátó személy elleni erőszak*, amely szintén a gyereketthonokban, lakásotthonokban jellemző, ahol az áldozatok tipikusan a nevelők, tanárok. Az erőszakos vagyon elleni

bűncselekmények leggyakrabban továbbra is az idős, beteg, gyenge, kiszolgáltatott sértettek sérelmére, csoportosan történnek. A legélesebb változás a korábbi kutatásainkhoz képest az állami gondozottak körében, a gyermekotthonokban elkövetett erőszakos bűncselekmények túlsúlya, amelynek okait, körülményeit érdemes lenne a jövőben alaposabban megvizsgálni.

Kármán Gabriella:

A büntetőeljárások tapasztalatainak visszacsatolása a gyógyszerhamisítás elleni stratégiába

„*A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei*” című kutatás 2022-ben azzal a szándékkal indult, hogy az elmúlt évben folytatott empirikus kutatás eredményeinek visszacsatolásával hozzájáruljon a gyógyszerhamisítás elleni stratégiához. A 2022. évi tevékenység célja a kutatás következő fázisaként a disszemináció volt; az eredmények ismertetése, megbeszélése, konzultáció folytatása a szakmai szervezetekkel azok gyakorlati hasznosíthatóságáról, esetlegesen másodelemzés folytatása a visszajelzések tükrében.

A gyógyszerhamisítás elleni stratégia több hatóság összehangolt tevékenységére épül, ebben valamennyi szakmai és bűnüldözési szerv közreműködik; a gyógyszer-szakmai hatóság (OGYÉI) és a bűnüldöző szervek mellett a gyógyszergyártók és a koordináló testületek (HENT) egyaránt rész vállalnak benne. Az együttműködés célja az ilyen jellegű bűncselekmények megelőzése mellett az eredményes büntetőeljárások számának növelése, elsősorban a hamis termékek lefoglalása és forgalomból történő kivonása, emellett pedig a károk megtérítése.

A 2020–2021. években zajlott két éves kutatás során tanulmányoztuk a probléma büntetőjogi kezelését indokoló tényezőket, a nemzetközi kereteket és az érintett nemzetközi szervek által publikált szempontokat, adatokat, illetve tevékenységet. A magyar büntetőjogi szabályozás elemzését követően a kutatás második évében a magyarországi statisztikai adatok elemzésére és a bűnügyi iratok feldolgozásán alapuló empirikus kutatásra került sor. A kutatás célja a büntetőjogi eszközök hatékonyságának a mérése volt, a büntetőeljárások felderítési és bizonyítási jellemzői alapján. Az elmúlt évben folytatott empirikus kutatás eredményeképpen feltártuk a gyógyszerhamisítás, valamint az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek jellemzőit, az elkövetési tárgyak, az elkövetési magatartások, továbbá a bűncselekmények felderítésének, bizonyításának jó gyakorlatait és nehézségeit, a büntetőeljárások befejezésének módjait.

A gyógyszerhamisítással kapcsolatos ez évi kutatás keretében a tapasztalt felderítési és a bizonyítási problémákat fókuszcsoportos megbeszéléseken dolgoztuk fel, majd megfogalmaztuk az ezekkel kapcsolatos jogalkotási és jogalkalmazási feladatokat. A gyógyszerhamisítás miatt folytatott büntetőeljárások értékelése mellett a jogalkalmazást érintő fogalmi anomáliák és a cselekmény megítélését befolyásoló szakértői kérdések azonosítása megtörtént, ezek megválaszolása további, több szakma együttműködésével folytatott egyeztetést indokol. Ennek célzott jövőbeli eredménytermékeként a részt vevő szakemberek egy a jogalkalmazást segítő útmutató elkészítését irányozták elő.

Deres Petronella:

A kibertérrel összefüggő bűncselekmények sajátosságai Magyarországon

A kutatás lefolytatását az indokolta, hogy az informatikai rendszereket érintő egyes bűncselekmények számában az utóbbi években Magyarországon is jelentős emelkedés tapasztalható, az információs rendszer vagy adat megsértésével kapcsolatban regisztrált bűncselekmények száma megtízszereződött (52-ről 580-ra nőtt).

A kutatás első szakasza a kiberbiztonság és kiberbűnözés aktuális nemzetközi, európai fejleményeit vázolja fel, mert a hazai helyzet csak ennek tágabb perspektívájában vizsgálható. A jelentés elsőként az Európai Unió 2022–2025 közötti időszakra elfogadott bűnüldözési prioritásait tárgyalja. Ezek egyértelműen alátámasztják azt a megállapítást, amely szerint a kiberbűnözés a bűnözés szinte valamennyi ágensét áthatja. Ezt követően, a fogalmi alapvetések után foglalkozik az Európai Bizottság biztonsági unióra vonatkozó új stratégiája alapján meghatározott legújabb irányvonalával, áttekinti a pandémiás időszak főbb mérföldköveit a kiberbűnözés elleni küzdelem terén, ismerteti a Budapesti Egyezmény második kiegészítő jegyzőkönyvének rendelkezéseit, érintve a 2021. évi Octopus-konferencia, továbbá az Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2021. évre vonatkozó egyes megállapításait.

A kutatás empirikus szakasza közel 500 bűnügyi irat alapján (új Btk. hatálybalépése és a 2021. december 31. közötti időszakban indult és jogerős bírói ítélettel vagy végzéssel lezárult ügyek) értékeli és elemzi a hazai kiberbűnözés egy szeletét, a Btk. XLIII. fejezetébe sorolt tényállások joggyakorlatban jelentkező jellegzetességeit. Az országos vizsgálat konklúziója, hogy több, alapvetően jól körülhatárolható típusú elkövetési mód van jelen.

A Btk. 422. §-ában foglalt tiltott adatszerzés vonatkozásában a cselekmények jelentősebb részét hozzátartozók vagy volt hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények miatt tett feljelentések teszik ki. A leggyakoribb tényállás a más lakásában, egyéb helyiségében történtek technikai eszközzel történő megfigyelése; előfordult kémprogram telepítése is. Több megyében tapasztalható, hogy az ügyek egy nagyobb részében az elkövető ismeretlen marad, így a büntetőeljárásokat a nyomozó hatóságok felfüggesztik, majd az elévülési időt követően megszüntetik.

A legnagyobb számban elkövetett, a 423. §-ban foglalt információs rendszer vagy adat megsértése bűncselekménynél kiemelendő, hogy a vizsgált tényállásokkal „együttálló” becsület csorbítására alkalmas cselekmények megítélésével kapcsolatban felvetődik minősítési, elhatárolási kérdés is, továbbá felmerül az ún. „etikus hacking” megítélésének kérdésköre. A személyes motivációból elkövetett – elsősorban a közösségi oldalakat érintő – cselekmények a sértettek számára különösen nagy pszichés terhet jelentenek. A sértő/ártó bejegyzések, tartalmak nemcsak a magánéletüket befolyásolhatják, hanem a társadalmi státuszukat – leginkább a munkahelyi viszonyaikat – is érinthetik, különösen a kisebb településeken történő elkövetéseknél. Egyes esetekben más bűncselekményekhez kötődik az elkövetés: viszonylag nagy számban kapcsolódik vagyon elleni bűncselekményekhez, illetve a zaklatáshoz.

A 424. §-ban foglalt információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása az ügyészségek gyakorlatában a legkisebb számban előforduló bűncselekmény (2021. évben 15 ügyet regisztráltak).

Összegzésként elmondható, hogy a hazai szabályozási környezet megfelelően lefedi a kibertámadások széles körét, a jogalkalmazók számára azonban kihívást jelenthet az új

elkövetési módoknak a nyomon követése, továbbá a gyakorlatban problémát okozhat az egyes elkövetési magatartások minősítése. Különösen fontos, hogy a jogalkalmazók számára is biztosított legyen a kiberbűnözéssel összefüggő jogi kihívásokat érintő speciális oktatás, amely során megismerhetik a legújabb informatikai trendeket, elkövetési módokat és naprakész tudásra, ismeretekre tehetnek szert. Magyarországon az ügyészség létrehozta a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Országos Ügyészségi Hálózatot, melynek mintájára az Országos Bírósági Hivatal a kiberbűnözéssel kapcsolatos bírósági hálózat felállításáról döntött.

Kiemelkedő innováció a Fővárosi Főügyészségen Európában másodikként felállított kiberkontaktpontok intézménye, amely lényegében a Fővárosi Főügyészség internetes bűnözéssel foglalkozó részlegének is tekinthető, s amelynek tapasztalatai nyomán a Legfőbb Ügyészség elrendelte az egész ügyészi szervezetre a kiberkontaktpontok létrehozását.

Szabó Judit:

A bűnelkövetők reintegrációjának helyzete hazánkban az új büntetés-végrehajtási kódex hatálybalépése óta

A 2015. január 1-jén hatályba lépett 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról nemcsak új jogintézményekkel bővítette a reintegrációt célzó gyakorlatot, hanem alapvető szemléletváltást is hozott e téren. Az elmúlt években a normatív módosításon túlmutató változások is tapasztalhatók a Büntetés-végrehajtási Szervezet működésében, amelyek kapcsán indokoltnak tűnt görcső alá venni az új törvény rendelkezéseiben tükröződő korszerű reintegrációs törekvések érvényesülését, és azt, hogy a jogszabályi környezetten kívül milyen egyéb tényezők alakították a Büntetés-végrehajtási Szervezet gyakorlatát.

A kutatás gerincét a normatív háttér áttekintése és értékelése, valamint a szakirodalom és egyéb rendelkezésre álló források – pl. kutatási jelentések, sajtóhírek – feldolgozása adják. A Büntetés-végrehajtási Szervezet reintegrációs gyakorlatának bemutatása során a BVOP által publikált statisztikai adatok elemzésére és a kiadványaiban, illetve honlapján található információra is támaszkodtunk. Áttekintettük és a korábbi szabályozás, illetve gyakorlat tükrében értékeltük a büntetés-végrehajtási törvény reintegrációval kapcsolatos rendelkezéseit, és összefoglaltuk az elmúlt éveknek az elítéltek társadalomba történő visszailleszkedését célzó gyakorlatát. Ennek kapcsán kitértünk a COVID19-pandémia okán hozott korlátozó intézkedésekre és azok hatásaira is.

A kutatás második évére tervezett kvalitatív empirikus kutatás a felmerülő nehézségek (COVID-19 miatti esetleges újabb szigorítások, energiaválság miatt dráguló utazás) és az Intézet jövőbeli kutatásainak eltérő fókuszának okán elmaradt, a kutatás idén lezárult. A kutatás megállapításai szerint az új büntetés-végrehajtási kódex korszerű, a nemzetközi trendekhez is igazodó keretet biztosít a büntetés-végrehajtás reintegrációs tevékenységéhez, ahogy a reintegrációs programok kínálatának bővülése is előrelépésként értékelhető. Szintén kedvező változást hoztak a túlszűfoltosság csökkentését célzó törekvések és a szervezet egyéb infrastrukturális és informatikai fejlesztései. A koronavírus-járvánnyal is sikeresen felvette a harcot a Szervezet, és a látogatási tilalom kompenzálására széles körben elérhetővé tett Skype-beszélővel kapcsolatos tapasztalatok

többsége is pozitív az elérhető információk szerint. A személyes kapcsolattartás hosszú időn keresztül történő korlátozása ugyanakkor kérdéseket vet fel annak indokoltságával kapcsolatban, és a nyitottság elvének érvényesülését és a kapcsolattartást kedvezőtlenül befolyásoló egyéb fejlemények fényében is indokoltnak tűnik a jövőben – amennyiben erre lehetőség nyílik – empirikus módszerekkel vizsgálni a hazai büntetés-végrehajtás reintegrációt célzó gyakorlatát.

Virág György – Szabó Judit:

A ledermedt mozdulatlanság mint a szexuális erőszakra adott lehetséges viselkedéses válasz társadalmi és büntetőjogi értékelésének kérdései

A szexuális erőszak áldozatainak jelentős része tapasztal meg ledermedt mozdulatlanságot, azaz él át bénultságot és képtelenséget arra, hogy a támadásra reagáljon. Bár a *tónusos immobilitásnak* (*tonic immobility*) nevezett jelenség ismert, annak jogi értékelése számos, leginkább a bizonyíthatóság problémája köré szerveződő kérdést és dilemmát vet fel. A kutatás célja a jelenség bemutatása, a nemzetközi szakirodalomban olvasható álláspontok, illetve egyes európai államok releváns jogi szabályozásának ismertetése, valamint annak vizsgálata, hogyan értékelhető a tárgyalt jelenség a hazai jogi szabályozás tükrében.

A kutatás elsősorban a hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozásán, valamint jogszabáyelemzésen alapul. A kutatás során segítségünkre voltak Szomora Zsolt szóban és írásban megfogalmazott hasznos javaslatai, továbbgondolásra érdemes kérdései, amelyek hozzájárultak mind a hazai jogi dogmatikai háttér pontosabb bemutatásához, mind a tónusos mozdulatlanság jelenségének büntetőjogi értékelése kapcsán felmerülő kérdések körülhatárolásához. A vizsgált problémakör összetettsége okán indokolt empirikus módszertan alkalmazására az idei évben nem nyílt lehetőség, de terveink szerint – amennyiben a járványügyi, valamint az energiakrízis-helyzet lehetővé teszi – igazságügyi szakértőkkel és jogalkalmazókkal készített interjúk, illetve fókuszcsoportos beszélgetések segítségével járjuk majd körül a tónusos immobilitás pszichológiai és büntetőjogi kérdéseit.

A kutatási beszámolóban összegyűjtöttük a téma releváns hazai és nemzetközi szakirodalmát, rendszerezetten áttekintve a ledermedt mozdulatlanság neurobiológiai és pszichológiai vonatkozásait, valamint a szexuális erőszakkal való kapcsolatát. Körüljártuk továbbá a jelenség büntetőjogi értékelésének kérdéseit, a hazai helyzet mellett kitérve annak nemzetközi kontextusára és néhány európai állam releváns jogi szabályozására is. A hazai büntetőjogi szabályozás kapcsán elsősorban a sértetti ellenállás dogmatikai és jogalkalmazói kérdéseit tekintettük át, megkísérelve felvázolni a ledermedt mozdulatlanság büntetőjogi értékelésének kereteit. A kutatási beszámoló továbbgondolásra érdemes kérdéseket vet fel és leteszi egy jövőbeli empirikus kutatás alapjait, amely a szakértői és a büntetőjogi vonatkozások részletesebb és komplexebb körüljárásával remélhetőleg választ ad a nyitva maradt kérdésekre.

Korinek László:

A nevelés hatása a bűnözésre

A család és az iskolák hatásai döntő szerepet játszhatnak a személyiség formálásában, ezáltal a magatartás alakításában is. A kutatás a folyamat értékközvetítő funkcióját vizsgálja, szem előtt tartva a kriminológiai megfontolásokat.

A nevelés a személyiség formálásának alapvető eszköze. Eldöntendő, hogy a folyamat milyen értékek elsajátítását veszi célba. Ha a társadalomban meglévő gondolkodásminták átadása történik, akkor alapvetően konzervatív tartalomról beszélhetünk. Amennyiben pedig a jövő formálása, a fejlődés jelenti a kívánatos irányt, akkor jellemfejlesztő ráhatások érvényesülnek. Mindkét esetben felmerül – a másodikban élesebben – a valósággal való szembekerülés, az értékek és a ténylegesen elérhető előnyök konfliktusa. A szervezetek gyakorolják az egyénre a legerősebb, esetenként az elsajátított értékeket megkérdőjelező hatásokat. Kriminológiai szempontból fontos a belső emberi tartáson túlmenően a tényleges bűnmegelőzési tudás átadása, ami szerencsés esetben összekapcsolódik az értékek erősítésével. Mindenképpen fontos volna ezért a bűnözés, a közbiztonság legfontosabb problémáinak a megtárgyalása az iskolai oktatás és a nevelés során. A Nat. (II.3.4.2.) az állampolgári ismeretek tárgyában kiemeli a honvédelem fontossága és szerepe megértésének szükségességét. Ennek indokoltsága nem vitatható, ugyanakkor nyilván közelebb áll a tanulókhöz a belső biztonság ügye, ami viszont nem jelenik meg ugyanezen diszciplína témái között.

Összességében elmondható, hogy a nevelés felbecsülhetetlenül fontos szerepet játszik az Alaptörvény O.) cikkében foglaltak érvényesülésében, így a bűncselekményekkel szembeni fellépés megalapozásában. Ezek szerint: *„Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.”* Funkcióját azonban csak akkor tudja jól betölteni, ha az elsajátított értékeket nem rombolják le azok a külső tényezők, amelyeknek éppen azon értékekre támaszkodva volna esélyük a közbiztonság hatékony védelmére.

Kó József:

Az élet elleni bűncselekmények trendelemzése

A kutatás keretében a 2012. évi C. törvény XV. fejezetébe tartozó bűncselekmények hosszú távú (1968–2021) adatsorait gyűjtöttük össze. Az adatok alapján az egyes bűncselekmények statisztikai adataiban felismerhető trendek leírására, és elemzésére került sor. A vizsgált bűncselekmények:

- 1) Emberölés
- 2) Erős felindulásban elkövetett emberölés
- 3) Öngyilkosságban közreműködés
- 4) Magzatelhajtás
- 5) Testi sértés
- 6) Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés
- 7) Segítségnyújtás elmulasztása
- 8) Gondozási kötelezettség elmulasztása

Ezek közül az esetszám évi 10 alatt van az erős felindulásban elkövetett emberölés; az öngyilkosságban közreműködés; a magzatelhajtás és a gondozási kötelezettség elmulasztása esetében. Ezek statisztikai elemzése nem lehetséges.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés és a testi sértés bűncselekmények éves adataiban lényegében lineáris trendek érvényesültek a vizsgált időszakban. A ciklus elejét egy azonos szintet mutató időszak jellemzi. A rendszerváltást követően az adatok egy magasabb szintre kerültek, az ezredforduló után pedig csökkenő tendencia látható.

Az elemzés szerint a Btk. XV. fejezetébe tartozó bűncselekmények éves gyakorisága más jellemzőket mutat, mint a többi bűncselekmény. Ez különösen az emberölések esetében fontos jellemző, mert ezt a bűncselekményt gyakran használják nemzetközi összehasonlításban az egyes országok bűnügyi helyzetének leírására. Ez azonban téves következtetésekhez vezethet, mert az emberölések számának alakulása nem tükrözi a tényleges bűnügyi helyzetet és annak alakulását.

A kutatás második részében az emberölések gyakoriságának változására ható tényezőket vizsgáltuk. Az elemzéshez regressziós modelleket készítettünk. A regressziós elemzés kapcsolatot mutatott ki az emberölések és a büntetőkódex XV. fejezetébe tartozó olyan bűncselekmények között, amelyek halált okoztak. A halált okozó bűncselekmények gyakorisága együttmozgást mutat, ami azt jelzi, hogy ezeknél a bűncselekményeknél azonos hatások vannak a háttérben.

Egy másik regressziós modellben a társadalmi jellemzők hatását vizsgáltuk az emberölésekkel kapcsolatban. A vizsgált tényezők a népmozgalmi mutatók közül a születés és halálozás, a gazdasági változások jelzésére az infláció és az egy főre jutó GDP-adatok, a társadalmi devianciák sorából az egy főre jutó alkoholfogyasztás és az öngyilkosságok szerepeltek a modellben.

A modell szoros kapcsolatot mutatott ki a gazdasági változások jellemzésére használt inflációs adatok és az emberölések éves gyakorisága között. A gazdasági hatás mellett a halálozások és az alkoholfogyasztást jelző adatok mutattak együttjárást az emberölések számának változásával. Az eredmények szerint a modellben szereplő jellemzők segítségével előrejelzést lehet adni az emberölések alakulására.

Kármán Gabriella – Kó József:

Az igazságügyi szakértő kirendelésének és a szakértői vélemények értékelésének jellemzői és hatásai a büntető igazságszolgáltatásra

2022-ben az előző években „*A szakértői bizonyítás a jogalkalmazás tükrében*” címmel folytatott empirikus kutatás eredményeinek másodelemzése, az összefüggések statisztikai vizsgálata zajlott. Az eredmények alapján megfogalmaztuk megállapításainkat a szakértői bizonyítás gyakorlatáról és javaslatokat tettünk, főként a szakértő kirendelését és a szakértői vélemények értékelését illetően.

Az Intézetben 2019-ben indult kutatás célja az volt, hogy a korábbi – a témában elméleti síkon folytatott – vizsgálatok eredményeire támaszkodva, az igazságügyi szakértői bizonyítás jogalkalmazási tapasztalatait vegye górcső alá, különös tekintettel az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (Szaktv.) céljainak megvalósulására és kiemelt figyelemmel a jogalkalmazás részéről korábban tapasztalt anomáliákra. A jogalkalmazáson belül a vizsgálat a büntetőjog-gyakorlatra koncentrált, amelynek kereteit a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) és a büntetőeljárás bizonyítási jellegzetességei jelölik ki. Időszerűvé vált a szakértői

bizonyítás több szakterületet felölelő, átfogó vizsgálata helyzetértékelő, illetve a szakértői és a jogalkalmazó tevékenységet egyaránt segítő céllal, az új jogszabályok tükrében. A kutatás vezérfonalának a szakvélemény bizonyításban betöltött szerepét, valamint hitelt-érdemlőségének lehetőségeit, tényezőit és megvalósulását tekintettük. Álláspontunk szerint ez a fogalom fedi le legteljesebben mindazokat a feltételeket, amelyek a törvényes és eredményes bizonyításhoz elengedhetetlenek.

A vizsgálat fő elemét az átfogó kérdőíves kutatás jelentette, amelyet a nyomozó hatóságok (a rendőrség és a NAV), az ügyészség és a bíróság munkatársai körében, az egész országra kiterjedően, valamennyi szervezeti egység bevonásával folytattunk. A kérdőív közel száz kérdésben felölelte az igazságügyi szakértő kirendelésétől a szakvélemény értékeléséig vezető teljes folyamatot. A vizsgálat megtervezése, kivitelezése, az összesen 667 darab kérdőív rögzítése és elsődleges feldolgozása 2020–2021-ben zajlott. Az ennek során megfogalmazott megállapítások tükrében az eredmények további összefüggéseinek vizsgálata vált szükségessé. A 2022-ben folytatott kutatás keretei között másodelemzést folytattunk elemző-értékelő és statisztikai módszerrel. Az adatok feldolgozása SPSS programcsomaggal történt.

A kérdőív kérdéseire adott válaszok többnyire arra engednek következtetni, hogy a különböző hatóságok képviselői elégedettek a szakértői véleményekkel. A szakértők nagyobb részével megfelelő az együttműködés. Az ügyészek és a bírák meghatározó többségének véleménye szerint a szakvélemények hozzájárulnak a tényállás megállapításához, és az ezen alapuló határozat meghozatalához. A hatóságok képviselői elfogadják a szakértői megállapításokat, a választott módszert és a kapott eredményeket. Ha valamilyen probléma, hiányosság merül fel, az többnyire jól korrigálható felvilágosítás vagy kiegészítés kérésével. Ugyanakkor a válaszadók nem mindig ismerik a szakértő által alkalmazott vizsgálatot vagy módszert, annak leírását pedig a szakvélemény esetenként nem tartalmazza. Mindez arra utal, hogy az egyes szakértői területeken alkalmazható eljárásokról és módszerekről, azok lehetőségeiről, érvényességéről, megbízhatóságáról részletesebb tájékoztatásra lenne szükség a szakvélemények megalapozott értékelése érdekében. A szakvélemények megítélését a válaszok szerint nagymértékben segítenék a módszertani levelek, emellett a szakirodalom, a képzések és a szakértőktől kért felvilágosítás egyaránt hasznos források.

A szakvélemények értékelésének módszertanával kapcsolatos válaszok azt mutatják, hogy a válaszadók meghatározó hányada alkalmaz a saját tapasztalatain, illetve a képzéseken elsajátított ismereteken és a szakirodalmon alapuló szempontrendszert. A válaszok utaltak arra is, hogy a hatóságok tagjainak segítséget jelentene, ha a szakvélemények értékeléséhez egy ezt a célt szolgáló protokoll állna rendelkezésre. Kutatásunk eredményeként kidolgoztunk erre egy javaslatot, amely szándékaink szerint kiindulópontként szolgálhat a szakvélemények hatósági értékelése során.

Barabás A. Tünde:

Viktimizáció az online térben

A 21. században egyre nagyobb szerepet kapnak életünkben az online térben zajló társas interakciók, folyamatosan növekszik az online térben eltöltött idő. A 2020-as Covid19-járvánnyal ez a folyamat még inkább felerősödött, a személyes és szakmai élet is egyre inkább a virtuális térbe tevődött át. Ezzel párhuzamosan az online-bűncselekmények és

áldozattá válások száma folyamatosan növekszik; mi több, a virtuális térben elkövetett átverések és adatlopások egyre változatosabb formái alakulnak ki.

A kiberbűnözés vizsgálata az elmúlt három évtizedben egyre nagyobb teret nyert kriminológiai szempontból is. Jelen kutatásban egyes – az internetes bűnözés szempontjából releváns – kriminológiai elméletek elkövetésre gyakorolt magyarázóerejét vizsgáltuk egy nemzetközi összehasonlító kérdőíves vizsgálatban, az online és offline áldozattá válás és egyes kiberbűncselekmények elkövetésének témakörében. Célunk három vizsgált ország (Magyarország, Finnország, Egyesült Államok) résztvevőinek összehasonlítása volt az áldozattá válási és elkövetési tendenciák mentén, valamint különféle szociológiai elméletek magyarázóerejének vizsgálata az elkövetésre vonatkozóan. Hipotézisünk szerint, amennyiben érthetőbbé válnak a kiberbűncselekmények elkövetőinek motivációi, a deviáns viselkedésüket alakító tényezők, úgy az online térben elkövetett bűncselekmények számának növekedő tendenciája is megfordítható.

Az online térben történő áldozattá válással és elkövetéssel kapcsolatos kérdőív 2020 áprilisában került felvételre a három országban, *Qualtrics* kérdőívező-rendszer segítségével. A hiányos esetek kiszűrése után 4212 fő került a mintába. Az adatok elemzése SPSS programcsomaggal történt. A gyakoriságok elemzéséhez *khí-négyzet* próbát, a középértékek összehasonlításához *Mann-Whitney-próbát* (normalitásfeltétel sérülése) alkalmaztunk. Végül az egyes kriminológiai elméletek elkövetésre vonatkozó magyarázóerejét többszörös lineáris regresszióval vizsgáltuk.

A kutatás eredményei az online területen a bűnözés és áldozattá válás tekintetében hasonló tendenciákat mutattak, mint az offline térre fókuszáló vizsgálatok. Azt találtuk ugyanis, hogy a férfiak inkább váltak áldozattá az online cselekményekben, és több bűncselekményt is követtek el az online térben. A férfiak gyakoribb virtuális áldozattá válását összefüggésbe hoztuk a nőkhöz képest szignifikánsan nagyobb mértékű online aktivitással (amely csak bizonyos biztonsági megelőző intézkedések gyakoribb használatával – személyazonosság ellopását monitorozó megoldások, vírusirtó használata stb. – járt együtt), azonban más intézkedések esetében nem találtunk szignifikáns különbséget.

A különböző kriminológiai elméletek magyarázóerejének vizsgálatával sikerült feltárni bizonyos különbségeket a három vizsgált ország résztvevői között. Az elkövetések és az áldozattá válás aránya is az amerikai mintában volt a legmagasabb. A magyar és amerikai mintában a személyes stresszoroknak, a negatív élményeknek (*általános feszültségelmélet, GST*) jelentős szerepe volt a kiberbűncselekmények elkövetésében, a finn mintában viszont az *önkontroll* alacsonyabb szintje valószínűsítette az elkövetést. A teljes mintára vonatkozóan igaz viszont, hogy a társas tanulási folyamatokon, interakciókon keresztül elsajátított bűnözői viselkedésminták szerepe volt a legerősebb (*szociális tanuláselmélet*). További kutatások tárgyát képezheti, hogy az intézményes anomia elmélet hatása miért nem volt szignifikáns egyik vizsgált mintában sem.

Garai Renáta:

A nemzeti dohányboltok sérelmére elkövetett bűncselekmények

A fiatalok dohányzásának visszaszorítása és egyéb célok megvalósítása érdekében 2013. július 1. napjától a dohánytermék-kiskereskedelem Magyarországon kizárólagosan

az állam hatáskörébe utalt tevékenység, melynek gyakorlását 20 év határozott időtartamra – koncessziós szerződéssel átengedve – megnyíltak a nemzeti dohányboltok. A korábbi 40 000 elárúsítóhellyel szemben jelenleg csupán 5800 ellenőrzött helyen lehetséges a dohánytermékek árusítása, mely változás – az üzletek egyedi kialakításából adódóan – a bűnelkövetők figyelmét is felkeltette. A kutatási eredmények számos aspektusból bemutatják a dohányszektor sajátosságait, a sérelmükre elkövetett bűncselekményeket és azok statisztikai adatait, a bűnmegelőzési és áldozatvédelmi lehetőségek körében adható javaslatokat, valamint személyes interjúk és egy reprezentatív anonim online kérdőív segítségével (n=1412) az érintettek meglátásait.

Nemzeti dohánybolt helyszínen 2013–2021 között mindösszesen 1825 bűncselekményt regisztráltak az ENYÜBS-ben, ebből 1296 lopást, 187 garázdaságot, 175 (!) rablást és 80 rongálást. A felmérés kimutatta, hogy a munkavállalók egy részének hiányos ismeretei vannak a saját biztonságukat illetően, veszélyesnek érzik a munkahelyüket, ahol emellett számos atrocitás és támadás is éri őket. Prioritásként kell kezelni a helyes eljárásrendeket, ezért javasolható, hogy minden bűncselekmény esetén tegyenek be-/feljelentést; a biztonsági előírásokról adjanak tájékoztatást a meglévő és az új munkatársaknak egyaránt; teszteljék rendszeresen a pánikgombot és azt tartsák megfelelő helyen; ellenőrizzék a kamerafelvételek minőségét és gondoskodjanak azok megfelelő mentéséről; a napközbeni műszakváltások és a napi zárások kizárólag zárt ajtók mögött történjenek; gondoskodjanak a pénz napközbeni őrzéséről és annak biztonságos elszállításáról; kooperáljanak a környező üzletekkel; rendkívüli esemény bekövetkezésekor pedig legelőször a 112-es segélyhívót tárcsázzák. Az emberi élet és testi épség elsődlegességére tekintettel az üzlettér kívülről való láthatóságának kérdésében mielőbb jogszabály-módosítás szükséges.

Bolyky Orsolya:

A fogyatékkal élők és az idősek áldozattá válásának kockázatai a bentlakásos intézetekben és egyéb zárt intézményekben

Általánosságban elmondható, hogy a fogyatékkal élők és az időskorúak fizikai és mentális állapotuknál fogva fokozottan veszélyeztetettek a bűncselekmények áldozatává válása tekintetében. Közülük sokan élnek számukra kialakított bentlakásos intézményekben, otthonokban. Bár ezen intézmények éppen arra hivatottak, hogy biztosítsák a kiszolgáltatott, önmagukról gondoskodni nem vagy korlátozottan képes személyek ellátását és védelmét, a zártság, valamint a bentlakók állapota felerősíti a falakon belül történő visszaélések és bántalmazások előfordulásának esélyét, valamint azt, hogy ezen cselekmények látenciában maradjanak.

A kutatás célja volt, hogy a szakirodalom áttekintése, az ombudsmani vizsgálatok alapján született jelentések és egyéb jogvédő szervezetek megállapításainak tanulmányozása által képet kapjunk a magyarországi intézményekben előforduló abúzusok sajátosságairól.

A bántalmazás mind az ott dolgozó személyzet részéről, mind a többi lakó részéről is felmerülhet. A gondozók által megvalósított abúzus leggyakoribb formája az elhanyagolás, amikor a magatehetetlen vagy bizonyos részképességek hiányától szenvedő gondozott személy alapvető szükségleteit nem, vagy jelentős késedelemmel elégítik ki (pl. táplálás, folyadékpótlás, higiéniai ellátás). Az ilyen típusú abúzusokra kevésbé derül fény és a bizonyítása is nehezebb. Az intézményekben aktív bántalmazás is előfordul,

amely lehet például a fogyatékkal élő személy „megbüntetése”, de az öncélú, kifejezetten kegyetlenkedő magatartások is megjelennek. A Covid19-járvány alatti időszak szigorú korlátozásai (látogatási tilalom) még inkább izolálták ezeket az intézményeket, így az ekkor elkövetett visszaélések látenciája feltehetően még magasabb.

A zárt intézményekben, szociális otthonokban lakók az őket ért sérelmek esetén több ok miatt nem tesznek jelzést, illetve nem kérnek segítséget: értelmi fogyatékoságuk miatt gyakran nem ismerik fel, hogy bűncselekmény áldozataivá váltak; sokszor nem mernek feljelentést tenni, mivel az elkövetővel egzisztenciális függőségi viszonyban állnak; a jogsértő állapotnak mint az általuk ismert egyetlen lehetséges élethelyzetnek az elfogadása; önbecsülés és önbizalom hiánya, szégyen, félelem; információhiány a jogukat illetően. Mindezen okok nagy hasonlóságot mutatnak a családi erőszak áldozatainak attitűdjével és helyzetével, a közös jellemző nyilvánvalóan az áldozatok kiszolgáltatottsága.

A visszaélésekre, bántalmazásokra általában hozzátartozói jelzés alapján derült fény, valamint az ombudsmani vizsgálatok is főként ilyen bejelentések alapján indultak. A kutatás rámutatott arra, hogy viszonylag gyakori a zárt intézményekben élő, fizikai és/vagy szellemi állapotuknál fogva kiszolgáltatott emberek bántalmazása, amely leginkább elhanyagolás formájában manifesztálódik és feltehetően nagy részük látenciában marad. A bentlakók egymás elleni erőszakos cselekményei (akár súlyosan veszélyeztető helyzetek előidézése, pl. gyújtogatás) a személyzetet érintő létszámhiányra és az ebből fakadó felügyelet elmaradására vezethetők vissza. A visszaélések ellen a rendszeres ellenőrzések mellett a kisebb létszámú gondozóhelyek kialakítása, az ott dolgozó szakemberek körültekintő kiválasztása, képzése és munkájuk anyagi elismerése, valamint a belső működés emberségesebbé, nyitottabbá tétele jelentené a megoldást.

Póczik Szilveszter – Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:

A Covid19-pandémia és a bűnözés egyes összefüggései

A tárgyév során a kutatás Bolyky Orsolya és Sárík Eszter által lefolytatott, „*A fiatalkorúak bűnelkövetésének jellemzői a COVID19-pandémia miatti korlátozások időszakában*” című része valósult meg. Ennek fő kérdése az volt, hogy történt-e valamilyen változás a fiatalkorúak bűnelkövetési jellegzetességei tekintetében a Covid19-pandémia miatt bevezetett korlátozások időszakában. A hipotézis szerint a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményi struktúrát jelentős mértékben érintették a járvány miatt elrendelt szigorú korlátozó intézkedések, különösen az iskolabezárások. Kutatásunkban olyan, a 2020–21. években fiatalkorúak által elkövetett, kriminológiai értelemben erőszakos bűncselekményeket tartalmazó bűnügyi aktákat vizsgáltunk, amely bűncselekményeket a szociális kapcsolatok szigorú korlátozásának időszakában valósítottak meg, elsősorban az online oktatás időszakában. (A vizsgált akták jelen beszámoló I.T.III/A/1. pontjában szereplő kutatás bűnügyi iratanyagának részét képezték.) Azt feltételeztük, hogy a személyes szociális kapcsolatok hiánya, a bezártság, a kevés mozgási és szórakozási lehetőség hatással volt a tinédzserek bűnelkövetésére is. A kutatás módszere aktavizsgálat, statisztikai adatok elemzése és szakirodalom, illetve a vonatkozó sajtóhírek feldolgozása volt. Emellett figyelemmel voltunk a büntetőeljárás gyorsítását, egyszerűsítését szolgáló jogintézmények fiatalkorúak ügyeiben való alkalmazására is.

Főbb megállapításaink a következők: az általunk vizsgált ügyekben kevés esetben jelenthető ki, hogy az elkövetett bűncselekmény és a pandémia miatti bezártság között egyértelmű összefüggés lenne. Az előzményi iratokból az derült ki, hogy az elkövetők

tipikusan már a pandémiát megelőző években is agresszívan, erőszakosan viselkedtek mind a tanáraikkal, mind pedig kortársaikkal szemben. Legtöbbjükönél súlyos pszichiátriai problémák állnak a háttérben, amelyeknek főként szocializációs okai voltak. A pandémia miatti korlátozások nem változtattak azon a régóta megállapított tényen, hogy a fiatalok bűnelkövetők többsége hátrányos helyzetű családokból származik, azonban kiemelendő, hogy az iskola vagy más oktatási intézmény kontrolljának megszűnése, illetve a családokat jellemző egzisztenciális bizonytalanság tovább mélyítette a tanulásban való lemaradásukat. Az állami gondozottak esetében megállapítható, hogy a kijárási tilalom, a személyes jelenléttel megalósuló kapcsolattartás korlátozása nem befolyásolta az egyébként is jellemző viselkedésüket, ugyanolyan rendszerességgel fordultak elő a szökések, kimaradozások. A szabályokkal való permanens szembe fordulás a járványügyi szabályok (pl. maszkviselés) tekintetében sem volt másként, ezek gyakori megszegése is jellemezte a viselkedésüket. Bár objektív adat nem áll rendelkezésre, a tanúvallomásokból arra következtettünk, hogy a bezártság és az online tanulás megkövetelése a gyermekotthonokban dolgozó nevelőkre nézve kiemelkedő terhet jelentett, amely miatt ezekben az intézményekben a gyermekek és a nevelők közötti viszony feszültebbé vált. A pedagógiai jellemzésekből kiderült, hogy a nagyon rossz egzisztenciális körülmények között élő fiatalok többségénél az online oktatásban való részvétel jóformán teljesen kimaradt, a követelményeket semmilyen szinten nem teljesítették, ezért sok volt az évisméltés, valamint – amennyiben már nem volt tanköteles a fiatal – az oktatásból kiesés is. A kisebb települések szegregált részein élő családok gyermekvédelmi kontrollja erőteljesen lecsökkent, az addig is nehezen működő strukturált időbeosztás szinte teljesen megszűnt, amely körülmények biztosan elősegítették a deviáns magatartásformákat a fiatalok körében is. Azonban statisztikailag egyelőre nem láthatunk nagyobb változásokat, mert egyrészt az ebben az időszakban indult büntetőeljárások nagy része még folyamatban van, másrészt feltételezhető, hogy a szegregációban élő közösségekben előforduló bűncselekmények jelentős része – az említett kontroll csökkenése, illetve hiánya miatt – látenciában maradt.

Ritter Ildikó:

Visszaélés teljesítményfokozó szerrel

A kutatás célja a jogérvényesség vizsgálata volt, annak feltárása, hogy a jogszabály alkalmazása képes-e elérni a jogalkotói célt, alkalmas-e a sporttevékenységgel kapcsolatos teljesítményfokozás visszaszorításának elősegítésére. Vizsgáltuk a hatósági észlelés és az elkövetés mintázatait és az elkövetők jellemzőit is.

A kutatás két éves intervallumban került megvalósításra. Az első évben (2021) a kvantitatív kutatás előkészítésével, illetve a szakirodalom feldolgozásával és a statisztikai adatok elemzésével foglalkoztunk. A második évben (2022) dokumentumelemzés módszerével országos teljes mintán vizsgáltuk a teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmény miatt, 2013 és 2021 között indult eljárások ügyiratait.

Az illegális termékekkel történő online kereskedelem a COVID19-pandémia hatására felgyorsult, kiszélesedett és átrendezte nem csak a drogpiacon, de a pszichoaktív szerek, gyógyszerek, teljesítményfokozó szerek illegális piacát is. Három markáns változás detektálható:

- egyrészt az érintett illegális szubsztanciák kereskedelmében határozott teret nyert az online piac, és,
- másrészt a kínálat, mind a kiskereskedelmi, mind a nagykereskedelmi szinten jóval szélesebb spektrumú lett,

- harmadrészt, ezzel összefüggésben, a kábítószeres, illegális gyógyszerek és teljesítményfokozó szerek piaca összeért, sőt az illegális webáruházakban (a darkweben) még a hamis és lopott adatok és a fegyverek piacával is érintkezik.

Mivel a doppingolás napjainkban jellemzően olyan szerek célzott fogyasztását vagy alkalmazását foglalja magába, amelyek egyrészt a teljesítményfokozást szolgálják, másrészt ezeknek a teljesítményfokozó szereknek a nem kívánt mellékhatásait kezelik, így a gyakorlatban a jogi értelemben teljesítményfokozó szerek és gyógyszerkészítmények együttes használata jellemzi ezt a szubkultúrát. A kínálati piac alapvetően a keresleti piac kiszolgálásán alapul, így mivel ezen bűncselekmények kereskedelmi tevékenységet folytató elkövetői jellemzően többféle, teljesítményfokozásra, illetve egyes teljesítményfokozó szerek mellékhatásainak kompenzálására szolgáló, számos esetben magyarországi forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező gyógyszereket is kínálnak, a teljesítményfokozó szerrel visszaélés, illetve a gyógyszerhamisítás (korábban egészségügyi termék hamisítása) bűncselekmények sok esetben együttesen valósulnak meg.

A doppingjelenséghez, ezen belül elsődlegesen a testépítéshez és a testépítő szubkultúrához köthető büntetőjogi szabályozás nem koherens. A jogalkotó „egymásra dobált” nemzetközi egyezmények ratifikációjával igyekezett megoldani a nemzetközi kötelezettségek teljesítését, figyelmen kívül hagyva, hogy miként alkalmazhatók a rendelkezései a gyakorlatban, életszerű-e a szabályozás. Így egyfajta hibrid szabályozás született.

Még a gyógyszerhamisítás tényállásának 2019. január 1-jei beillesztésekor sem harmonizálta az ugyanazon paragrafus alatt jegyzett két tényállás elkövetési magatartásait (teljesítményfokozó szerrel visszaélés – Btk. 185. § és gyógyszerhamisítás – Btk. 185/A. §), illetve büntetési tételeit. Mindez a hasonló és számos esetben azonos elkövetési tárgyak problémájával kiegészülve határozottan megnehezíti a jogalkalmazók számára mind az elhatárolást, mind pedig a bizonyítást.

A teljesítményfokozó szerek fogyasztásának és bármilyen mennyiségű tartásának büntetlensége csökkenti a kínálati oldali piaci szereplők észlelési kockázatát, így azok bátrabban lépnek be a piacra, egyre szélesedő spektrumú kínálattal. A gyorsan megtérülő befektetések extraprofitot eredményeznek. A kisebb kockázat nyitottabb kínálati piac működtetését teszi lehetővé, így nem véletlen, hogy a kábítószerekkel ellentétben a doppingszereket a nyílt neten is kínálják, bárki számára könnyen és gyorsan beszerezhető.

A keresleti piac szereplői egyértelműen a szabadidős vagy versenysportolók, kiemelten a testépítő szubkultúrához tartozó személyek (személyi edzők, versenyzők, saját célra, hobbiszinten testépítést folytatók), illetve a hivatásos fegyveres testületek (rendőrség, büntetés-végrehajtás) egyes tagjai (többségében szintén hobbiszintű testépítők; testépítő tevékenységük és a legális munkatevékenységük között szoros összefüggés van).

A hazai felderítés a szabadidősporthoz kapcsolható edzőtermi testépítő szubkultúrát, illetve a külföldről nagytételben, kereskedelmi céllal rendelt teljesítményfokozó szereket és Magyarországon nem engedélyezett gyógyszereket érinti. Ez utóbbi hatósági észlelések esetén jellemzően nem derült fény az elkövetők kilétére.

Az élsport területét a hazai szabályozás bevezetése óta elkerülte a büntetőjogi felelősségre vonás, ha elő is fordultak doppingvétségek, azokat a HUNADO a WADA-val történő együttműködés keretében, saját hatáskörben rendezte, kínálati oldali elkövetők felderítését célzó nyomozások nem folytak.

Solt Ágnes:

A családon belüli erőszak és a rendszer válasza. Gyermekebántalmazás

2015-ben az összes, Magyarországon jogerőre emelkedett kiskorú veszélyeztetése tárgyában hozott ítélet bűnügyi iratait elemeztük.

Akkor a megyei adatok összehasonlításáról, a büntetékiszabási gyakorlatról és annak következményeiről, valamint a tipikus ügyek elkülönítéséről és gyakoriságainak eloszlásáról készítettünk kutatási jelentést. Az OKRI-ba eljutott bűnügyi iratok 2015-ben az ENYÜBS szerinti 961 esetből 759 esetet öleltek fel, míg a 2020. évi elítélések esetében a 440-ből 398 hozzánk megküldött ügy iratait (nyomozati, ügyészségi és bírósági iratot) elemeztük. Már a 961 ügy is rendkívül magas látenciára utalt az ilyen tárgyú bűncselekmények, különösképpen pedig a családon belüli gyermekbántalmazásos esetek vonatkozásában, a helyzet azonban öt évvel később, 2020-ban a számok alapján még kevésbé feltárt helyzetképet mutatott a vizsgált kérdésben.

A kiskorú veszélyeztetése miatti elítélések 46%-os csökkenése mögött a falopás és eseti jellegű, megélhetésinek nevezhető bűncselekmények visszaesése (2015-ről 2020-ra 7,1%-ra csökkent), illetve a fiatalok együttes vagyon elleni bűnelkövetésének visszaesése (2015-ről 2020-ra 19%-ra csökkent) áll.

Szembetűnő, pozitív irányú változás, hogy míg 2015-ben a bizonyítottan kapcsolati erőszakot mindössze az esetek 12%-ában minősítették, addig ez 2020-ra 66%-ra emelkedett. Az ítélezési gyakorlat nem ennek megfelelően alakult. A büntetővégzések száma szintén nagy arányban – 51%-kal – növekedett. Ez bizonyosan hozzájárult a büntetések további enyhüléséhez.

A gyermekbántalmazási esetekben az összes ügy 86%-a éveken keresztül tart anélkül, hogy a gyermekvédelem érzékelhetően beavatkozna. Bár a legtöbb esetben a gyermekek védelembe vétele történt, azonban az esetek jó részében a szakemberhiány miatt a védelembe vétel gyakorlatilag kiüresedett, a családdal szembeni magatartási szabályok betartatása, az életvitel kontrollja nem tudott megvalósulni.

A nevelésbe vétel sokszor azért nem, vagy csak nagyon megkésve történik, mert nincs hivatásos nevelőszülő, gyermek- vagy lakásotthon, amelyben fogadni tudnák a kiskorúakat. Jellemző a szakellátásban a kiskamasz korban nevelésbe vett gyerekek folyamatos szökése, közösségellenes viselkedése.

Országos viszonylatban a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése, a jelzéstételi hajlandóság (amely egyébként kötelezettség) igen eltérő. A jó infrastruktúrával rendelkező településeken, ahol az életszínvonal is magasabb, működik a jelzőrendszer, és rendszeresen a jelzések a gyermek bántalmazása, veszélyeztetése esetén. Azokon a településeken, ahol általánosan alacsony az életszínvonal és nincs megfelelő infrastruktúra, az évekig húzódoó, beavatkozás nélküli gyermekbántalmazási esetek oka elsősorban az, hogy éveken keresztül nem érkezik bejelentés a gyermekvédelmi intézmények egyikéhez sem.

Az eljárások alatt a gyermekeket olykor indokolatlanul sokszor és nem megfelelő módon hallgatják meg. Ahhoz, hogy egy sértett tanú a vallomásában értékes információval szolgáljon, szükséges feltétel, hogy érzelmi biztonságban érezze magát és támogató személyek gyűrűjében. Ennek hiányában sem gyermekkorú, sem felnőtt sértettől nem várható el informatív, következetes, részletes vallomás semmilyen ügyben, ahol bántalmazás áll a háttérben.

Összességében a kiszabott büntetések a gyermekbántalmazás eseteiben igen enyhék a jelenség társadalomra való veszélyességéhez képest. A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény a bűnelkövetővé válás melegágya, amely megbetegít vagy/és kriminalizál. Ennek ellenére 2015-ben az összes általunk vizsgált elkövető 24%-a kapott végrehajtandó szabadságvesztést, míg 2020-ban a büntetés tovább enyhült: mindössze 18%-uknak kellett börtönbe vonulnia.

A büntetékiszabásnál azzal is szembesültünk, hogy sem a rendbeliség, sem a halmazat nem súlyosítja a kiszabott büntetést.

Póczik Szilveszter:

Az európai dzsihadisták és terroristák kriminológiai vizsgálata

A kutatás célja az európai radikalizmust és terrorizmust befolyásoló tényezők számbavétele volt, különös tekintettel az erőszakra hajló szélsőséges iszlamista mozgalomra Európában. Kísérletet tettünk a radikalizálódás folyamatának, főbb jellemzőinek és katalizátorainak meghatározására, valamint a radikalizálódás ellen ható intézkedések bemutatására. A kutatást különösen az indokolta, hogy Magyarországon is számolnunk kell az iszlám közösség fokozatos bővülésével és az iszlamista radikalizmus megjelenésével. A migráció szociológiájában használt sémára támaszkodva az iszlamista radikalizálódás *push* és *pull* tényezői alapján egy dichotóm szociálpszichológiai modellt vázoltunk fel.

Szembeállítottuk az egyéneket kiilleszkedésre/kivándorlásra sarkalló társadalmi és egzisztenciális hiányosságokat a ki-, illetve bevándorlás célterületével kapcsolatos idealizált iszlám világ hívószavaival, és az azokhoz kapcsolódó várakozásokkal. A nyugati társadalomba csak látszólagosan beilleszkedett muszlim bevándorlók első- vagy másodgenerációs utódai többrétegű identitásválsággal küszködnek. Szorongatja őket a muszlim világhoz és az előbbivel szembenálló nyugati értékvilághoz tartozás kettős kötődése. A második és harmadik generációban előtérbe kerül az evilági és túlvilági metafizika: tehát a társadalmi és politikai, valamint a vallási világ(nézeti) identitás és azonosulás meghatározó elemei. Az „igazi iszlám” megvalósítását zászlajára tűző Iszlám Állam idealizált elképzelése a teljes azonosulás, egyfajta virtuális otthontalálás vagy hazatérés lehetőségével kecsegtet. Az iszlám világ egészével látszólag szembenálló Nyugat ellen harcoló iszlámhoz csatlakozó – önértelmezése szerint – katona a közösségihiányos nyugati létben megszokott röghözkötöttségből egy magasabb közösség, a muszlim világközösség (umma) szolgálatába lép. Ez a frontváltás feloldja a nyugati születési hely, az iskoláztatásban és a munkaerőpiacon elfoglalt szerény státusz és alacsony önértékelés, illetve az azzal szembenálló magas státuszigény közötti feszültséget. A magasabb önértékelés egyik gyökere a szétzilált európai magánértékekkel szembeállított muszlim magánértékek stabil és megkérdőjelezhetetlen rendszere, mint a férfi és nő fogalma, a törzsi, nemzetségi és családi azonosság és hovatartozás tudata, a nemi szerepek és tilalmak, és összességében a magánerkölcs szilárdnak bemutatott szerkezete. A nyugati társadalomból való kiilleszkedés egyfajta tudatos antikapitalizmust is jelent, ami segíti a kamatszédés tilalmával a tisztességtelen gazdálkodást tiltó, a szegények felé pedig adakozást előíró iszlámmal való azonosulást. Nem utolsó sorban említést kell tennünk a „flow” élményre törekvésről. A flow-elmélet, legalábbis a politikai és társadalmi magatartást illetően, egy elengedhetetlen mozzanattal kiegészítésre szorul, ez pedig a világ fősodratú eseményeiben való részvétel vágya. Ez a különféle politikai célokat követő radikálisok magatartásának közös konstitutív mozzanata. A társadalmi fősodorban való részvétel felszabadító élménye megvilágosodásszerű boldogságérzettel párosul, ami szöges ellentéte a modernitás körülményei közé szorított ember alkatrészszerűen gépies és monoton működésének.

Következtetésünk szerint a radikalizmussal való azonosulás három alapmotívumon nyugszik: ezek a társadalmi igazságtalanságokra érzékenyen reflektáló és a radikális megoldásokat preferáló gondolkodásmód, a muszlimok által az euroatlanti világ országaiban szerzett negatív tapasztalatok miatti morális pánik, végül a Nyugat külpolitikájával kapcsolatos politikai attitűd.

A radikalizálódás elleni küzdelem optimális stratégiája a fiatalok radikalizálódásának megakadályozása. Ebben elsődleges fontosságúak a szociális intézkedések, az integrációs politikák, az iszlamofóbia leküzdése a társadalomban. A radikális ideológiákkal ellentétes ideológiák kidolgozására van szükség (euro-izlám). Kiemelkedően fontos a helyi közösségek szerepe és párbeszéde a helyi intézményekkel és hatóságokkal. Az euroatlanti országok mindegyike rendelkezik részletes integrációs politikával, mégis a multikulturális politikájukról ismert országokban jelentkezik legerősebben az iszlám extrémizmus problémája. Fel kell ismerni, hogy társadalmi fejlettségünk jelenlegi fokán a keresztény alapokon nyugvó berendezkedés és jogrend kibékíthetetlen ellentmondásban áll az iszlám világból importált radikális társadalom- és jogértelmezéssel. Ezért várhatóan a muszlim közösségek szeparációja még hosszú ideig fennmarad, és továbbra is társadalmi ellentétek forrása lesz.

Windt Szandra:

Rendészeti modellek az emberkereskedelem elleni fellépés hatékonyságának növelése érdekében

Bár a jogalkalmazók – különösen a rendőri és ügyészi szervek – emberkereskedelemmel kapcsolatos tevékenységének vizsgálata hosszú múltra tekint vissza külföldön, hazánkban ezzel kevésbé foglalkoztunk. Az elmúlt két évben végzett kutatásban a rendőri és ügyészi tapasztalatokat tártuk fel: a felmerült nehézségeket és lehetőségeket vettük számba. A nyomozás, a vizsgálat és a vádemelés sikerességét az e jelenség komplexitásának megfelelő ismerete biztosítja. Az igazságszolgáltatás nehéz helyzetben van: egyrészt nyomás érezhető a nemzetközi szervezetek (pl. az Európai Bizottság, a GRETA Szakértői csoporton keresztül az Európa Tanács) részéről, hogy tegyünk e jelenség ellen, másrészt nehéz a bizonyítás, mivel az elkövető és a sértett között (többnyire) érdekközösség áll fenn.

Nemzetközi elvárás a proaktivitás növelése az emberkereskedelmes ügyekben. Ehhez kívántunk segítséget nyújtani: mi az, ami a humán faktoron túl hozzájárulhat az eredményességhez, a fellépés hatékonyságához? A jogalkalmazók, a rendőrök és az ügyészek áldozatközpontúságának növelése, szemléletformálásuk fontos aspektusa az emberkereskedelem elleni fellépésnek, ugyanakkor ebben a kutatásban azt próbáltuk meg körüljárni, hogy a rendelkezésre álló adatok és információk milyen módszerekkel dolgozhatók fel és segíthetik ezen bűncselekmények láthatóvá válását, azok megelőzését (pl. a probléma-orientált vagy az ún. prediktív rendészet módszereivel).

A kutatás 2021–2022-ben zajlott. Az első évben a statisztikai adatok és a szakirodalom feldolgozása kezdődött meg, a második évben ezek folytatása mellett iratelemzésre és interjúkra került sor a nyomozó hatóság és az ügyészség tagjaival.

A 2022-ben végzett vizsgálat egyik céljaként fogalmazódott meg az emberkereskedelmes ügyek áttekintése, különösen annak vádemelésig történő szakaszára fókuszálva: a rendőri és az ügyészi munka együttműködésére, az eredményességre és a hatékonyságra. Fő kutatási kérdés volt, hogy az ügyészség és a rendőrség munkája hogyan kapcsolódik össze az emberkereskedelem elleni fellépés során, és milyen nehézségek, kihívások mutatkoznak mindkét hivatásrend munkájában ezen jelenség alapján. A sértettek együttműködése az eljárásban betöltött szerepük miatt rendkívül fontos, ám sokszor nehézséget jelent a jogalkalmazóknak a velük való munka, a sértett

traumatizáltsága miatt is. Emellett elhatárolási és a kizsákmányolási célzat megítélésével kapcsolatos kérdések is körvonalazódtak a kutatás során.

Kiss Anna:

Az áldozatokkal való szolidaritás megjelenése a büntetőeljárásban és ennek hatása a döntésre

A korábban a büntetőeljárásban a bűncselekmények áldozatainak juttatott jelentéktelen szerep mára megváltozott, és a sértetti jogosítványok jelentős kiterjesztéséről beszélhetünk. A kutatás célja annak vizsgálata volt, hogy a sértetti jogok bővülése, leginkább az, hogy a bűncselekmény áldozata megoszthatja a tárgyaláson a fájdalmát, vajon katartikus hatással van-e a döntéshozóra, és ha igen, akkor ez befolyásolhatja-e a döntését.

A kutatás hipotézise egyrészt az, hogy az érzelmek beszivároghatnak az eljárásba, másrészt, hogy ez a jogalkalmazói döntést is érintheti, befolyásolhatja.

A kutatás az új büntetőeljárás kódex vizsgálatának a körébe illeszkedik. Sokáig nem vették kellőképpen figyelembe a bűncselekmény áldozatának a büntetőeljárásban sértettként érvényesíthető jogait, és a sérelmet szenvedő személy „elsüllyedt” a tanú szerepében. A huszadik század utolsó harmadában fellépő civil mozgalmak kiáltványai beszivárogtak egyrészt a tudományos kutatások világába, másrészt pedig kihatással voltak a nemzetközi dokumentumokra, és ezen keresztül a nemzeti jogalkotásra is. A kontinentális jogrendszerben sorra születtek azok a büntetőeljárást érintő jogszabálymódosítások, amelyek folyamatosan bővítették a sértetti jogokat.

A különleges bánásmód csoportjának megteremtésével – maga a jogalkotó felhatalmazása által – az egyéniesítés tényleges érvényesülése biztosítottá vált, ennek következtében pedig a kutatás hipotézisében megfogalmazott két felvetés kutatása aktuális lett.

A sértett új szerepének elemzésén belül megállapítható egyik legnagyobb változás, hogy a bűncselekmény áldozata nemcsak arról számolhat ma már be a tárgyaláson, hogy milyen hatással volt rá a bűncselekmény, hanem arról is, hogy kéri-e a terhelt megbüntetését, és mindezt a bizonyítási eljárás befejezése előtt teheti. Az angolszász és a kontinentális igazságszolgáltatási rendszerek összehasonlításával megállapítható, hogy a hazai Be. az ún. *Victim Impact Statement* vagy a *Victim Personal Statement* típusú nyilatkozási jogot keveri az ún. *Victim Statement of Opinion* joggal. A sértetti jogok bővülése, leginkább az, hogy a bűncselekmény áldozata megoszthatja a tárgyaláson a fájdalmát, elméletileg hatással lehet a döntéshozóra, és befolyásolhatja a döntést is. Ennek elméleti bizonyítása a szakirodalom és más kutatások által valószínűsíthető, de a kutatás hipotézisét, miszerint egyrészt az érzelmek beszivárogtak az eljárásba, másrészt pedig, hogy ez a döntést is érinti, csak részben sikerült igazolni. Az érzelmek valóban megjelentek a büntetőeljárásnak nevezett drámában, de ennek az ítéletre gyakorolt hatása empirikusan nem mérhető és így nem is igazolható. További kutatások sem tudják ezt módszertanilag bizonyítani.

AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

1. A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatások

Tilki Katalin:

Az állatok büntetőjogi védelmének kérdései

Nem készültek eddig olyan tanulmányok és jelenleg sem folynak olyan vizsgálatok, amelyek bemutatnák és elemeznék a vadon élő védett és fokozottan védett állatokat érintő mérgezéses eseteket és az ezzel kapcsolatos joggyakorlatot. Éppen ezért kezdeményezte a Legfőbb Ügyészség ezt a kutatást.

A kutatás alapját olyan ügyészségi iratok képezték, amelyekben 2014–2020 között természetkárosítás vagy állatkínzás miatt folyt büntetőeljárás. A megyei főügyészségek összesen 310 ügyet küldtek meg a vizsgálathoz, ezek közül 59 releváns ügyet találtunk, ezek képezték a vizsgálat alapját.

A nyomozás megszüntetésére 31, felfüggesztésére pedig 24 ügyben került sor, emellett 4 ügyben jogerős bírósági ítélet született. A nyomozás megszüntetésére legtöbbször elévülés miatt került sor; illetve előfordult az is, hogy az elkövetett cselekmény nem minősült bűncselekménynek, továbbá nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése.

A jogesetek alapján megállapítható, hogy madár és egyéb állattetemeteket, amelyek vélhetően mérgezés következtében pusztultak el, jellemzően Hajdú-Bihar, Tolna, Pest, Bács-Kiskun, valamint Jász-Nagykun-Szolnok, továbbá Csongrád-Csanád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében találtak. A legtöbb tetemet 2015-ben, 2017-ben, valamint 2020-ban találták, március és április hónapban. A hatóság általában rendőri jelentés, a nemzeti park igazgatóságok, valamint a természetvédelmi örök feljelentése alapján szerzett tudomást a cselekményekről.

A jogerős ítélettel lezárt néhány esetből az látszik, hogy a védett és fokozottan védett állatokat érintő mérgezéses cselekményeket az ügyészség, illetve a bíróság általában a büntetőkódex 2022. január 1-jei módosítását megelőzően természetkárosítás büntettének és különös szenvedést okozva elkövetett állatkínzás büntettének minősítette.

A nyomozás során nehézséget okoz egyrészt a konkrét elkövetési hely megállapítása; az, hogy az elkövetés helyszíne nehezen megközelíthető és ingerszegény, így sokszor elmaradnak az adatgyűjtések; másrészt pedig az, hogy nincsenek tanúk; valamint az, hogy a laboratóriumi vizsgálatok költségesek és hosszú időt vesznek igénybe. Sokszor az időmúlás és az elkövető személyének felderítése okoz problémát.

Ezekben az ügyekben kulcsfontosságú a rendőrség azonnali értesítése és a helyszíni szemle lefolytatása, a természetvédelmi őrszolgálat által végzett rendszeres ellenőrzés, valamint a határszakaszokon az országba behozott növényvédőszeres fokozott ellenőrzése.

Bűnmegelőzési szempontból egyrészt szükséges lenne a hatékonyabb ismeretterjesztés és továbbképzés a vadászok és mezőgazdasági vállalkozók esetében, másrészt a mérgezések veszélyességével kapcsolatos szemléletformálás a lakosság körében.

Barabás A. Tünde – Windt Szandra – Sárík Eszter:

**Corruption risks? Risks of Corruption?
(Hercule III pályázat) (2021. január 1. – 2022. április 30.)**

A CRITCOR-projekt az Európai Unió HERCULE III programja keretében valósult meg 2021. január 1. és 2022. április 30. között. Az Országos Kriminológiai Intézet által vezetett projektben Portugália, Németország, Olaszország, Hollandia, Nagy-Britannia, Lengyelország, Csehország és Románia szakértői vettek részt, hogy támogassák és elősegítsék a tizenöt hónapos együttműködés sikeres megvalósítását. Célunk az volt, hogy összegyűjtsük és megosszuk a korrupció kérdéseivel kapcsolatos ismereteket oly módon, hogy az információkat mind az elméleti, mind a gyakorlati szakemberek egyaránt hatékonyan tudják hasznosítani, továbbá, hogy a hazai és külföldi „jó gyakorlatok” ismeretanyagát és integrált elemzését olyan szakemberek számára is elérhetővé tegyük, akik érdemi segítséget nyújtanak a korrupciós bűncselekmények hatékony üldözéséhez, felderítéséhez és a megfelelő büntetőjogi eszközök megtalálásához.

A projekt sikeres megvalósítása érdekében négy pillérré épülő programot állítottunk össze, amelynek keretében a közel másfél év alatt workshopokat, tréningeket, konferenciát szerveztünk, projekt-honlapot hoztunk létre, továbbá egy a részt vevő országok közreműködésével készült angol nyelvű esettanulmány-kötetet; egy nemzetközi tapasztalatcserén alapuló tréningkötetet; továbbá egy ún. eszköztárat (*Útmutató; Toolkit*) publikáltunk, utóbbi két kiadványt magyar és angol nyelven is.

A 2022-ben több, mint száz hazai és külföldi elméleti és gyakorlati szakember részvételével lezajlott zárókonferencia összefoglalta a projekt eredményeit, bemutatta a korrupció különböző nemzetközi nézőpontjait és az EU pénzügyi érdekeinek védelmét szolgáló eszközöket, valamint megvitatta a korrupció jogi és kriminológiai perspektíváját. A résztvevők megállapították, hogy a korrupció témája nagyon összetett, és bár bizonyos szempontból országonként eltérő, a jelenség főbb jellemzői sok közös vonást mutatnak, ezért érdemes nemzetközi szinten is elemezni. A kisebb és magasabb szintű korrupció mutatói és megkülönböztető jegyei korántsem egyértelműek. Mivel az egyes jogszabályok országonként eltérőek, rendkívül nehéz teljesen közös pontokat találni, mert a jog és a kriminológia nyelve nem azonos. Míg a jog bizonyos jogszabályi pontokban és előre meghatározott szankciókban gondolkodik, addig a kriminológia mint tudomány mindig „jelenségeként” határozza meg a problémákat.

Kiadványaink a korrupció elméleti aspektusait tartalmazzák hazai és nemzetközi szempontból. A képzési anyag a korrupció területén, a nyomozás és a büntetőeljárás során felmerülő lehetséges problémákra és dilemmákra összpontosít. Az eszköztár hasznos eszközként működhet a magyar – és a külföldi – rendőrök és ügyészek számára, hogy a korrupcióval kapcsolatos nyomozásukat minél hatékonyabban fejleszthessék. Ez a szisztematikus áttekintés jól megalapozott ismereteket nyújt a szakembereknek a nyomozás lépéseinek helyes sorrendjéről.

Mind a szóbeli programok, mind az írásos anyagok nagy nyilvánosságot kaptak, közvetlenül mintegy 380 – és közvetve ennél sokkal több – érdeklődőhöz jutottak el.

Garai Renáta:

A gazdasági események megtörténtének hiányára irányuló eredményes bizonyítási technikák a költségvetési csalás körében

A költségvetési csalás bűncselekményére irányuló kutatás célja a gazdasági események megtörténtének hiányára vezetett eredményes bizonyítási technikák feltérképezése volt. A kutatás nemcsak a hazai helyzetet, hanem az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmét és támogatási rendszerét is fókuszba helyezte, melynek során a statisztikai adatok, illetve a gazdasági bűnözés elméleti és gyakorlati vonatkozásainak megismerését tűztük ki célként az ügyészi észrevételek elemzése mellett. A kutatás eredményeként rögzítésre került az új bűncselekményi tényállás dogmatikai háttere, a felderítés és a bizonyítás tipikus nehézségei, a bizonyítást segítő nyomozati és eljárási cselekmények, továbbá a gazdasági események megtörténtének hiányára vezetett eredményes bizonyítási technikák (jó gyakorlatok).

Az ún. fiktív számlák felhasználásával elkövetett költségvetési csalás miatt indult ügyekben a bizonylatokon feltüntetett gazdasági események hiányára nézve közvetlen bizonyítékként a számla kiállításában, továbbításában és befogadásában közreműködő személyek tudnak bizonyítékkal szolgálni (tanú- vagy gyanúsított kihallgatás; az érintett cégek alkalmazottai, könyvelők, szerződő felek, felszámolóbiztos, ügyvéd, fuvarozók, ingatlanhasználók stb.).

A vallomások – tipikusan a terhelti beismerő nyilatkozat – vagy leplezett eszközzel megismert információk hiányában más egyéb forrásból kerülnek beszerzésre a közvetett bizonyítékok, így például: a cégnyilvántartás adatai, adóhatósági eljárások iratai; feltérképezésre kerül a számla kitöltés előtti útja, az ellenszámlák, a könyvelési anyagok stb.; továbbá alaposan átvizsgálják a bizonylatokat kiállító szervezetek székhelyét, telephelyét, működését és gazdálkodását, a gazdasági esemény üzleti racionalitását; illetve szakértő kirendelésére is sor kerülhet. A hatóságok többirányú megkereséseket bonyolítanak ezekben az ügyekben: pénzügyi intézetek, nyugdíj- és egészségbiztosítási szervek, telefon- és internetszolgáltatók, valamint adatkérésekkel élnek többek között a VÉDA (Közúti Intelligens Kamerahálózat), az EKÁER (Elektronikus Közúti Áruforgalom-ellenőrző Rendszer), a NÚSZ (Nemzeti Útdíjfizetési Szolgáltató) vagy a VIES (ÁFA-információcsere) rendszerekből is. Számos ügyben a társhatóságok közreműködésével, illetve jogsegély keretében sikerül tisztázni a tényállást, tehát az igazságszolgáltatás szerveinek nagyon sokrétű és szerteágazó munkája áll a mögött, hogy ezeket a cselekményeket kétséget kizáróan bizonyítani lehessen.

Mindent összevetve: a gazdasági események megtörténtének hiányára vezetett eredményes bizonyítás alapvetően kétféle módon történik: egyrészt a személyi és tárgyi bizonyítási eszközök, másrészt a közvetlen és a közvetett bizonyítékok beszerzése által, amelyek az azokból levont, egymással összevetett ténybeli következtetésekkel támasztják alá a felhasznált bizonylatok fiktív jellegét, s az elkövetők ezzel kapcsolatos tudattartalmát.

Windt Szandra:

**A nemzetközi és európai uniós normákban
„gyermekkereskedelemnek” nevezett jelenség szociológiai hátterének
feltérképezése és kriminológiai vetületének vizsgálata**

2022-ben a *gyermekkereskedelem* rendkívül aktuális téma. A jelenség megnevezésére szerencsésebb az *emberkereskedelem gyermekkorú áldozatai* kifejezés, de ez lényegesen hosszabb és kevésbé figyelemfelhívó. Az emberkereskedelem 18 év alatti sértettjeinek védelmével, privilegizált helyzetével, számuk növekedésével kapcsolatban az elmúlt száz évben több esetben igyekeztek különböző egyezményekkel fellépni, amelyek száma 2000 óta növekedett: számos nemzetközi testület különböző dokumentumokban, állásfoglalásokban és stratégiákban fogalmazta meg gondolatait, elvárásait, mégsem láthatóak az eredményeik.

A kutatás során áttekintettük a nemzetközi dokumentumokban sokszor láthatóan random módon, tartalom nélküli, csupán hívószóként alkalmazott gyermekkereskedelem kifejezést, amely definiálatlan és sokszor pontatlanul használt. A fő kutatási kérdések ezek kapcsán: Létezik-e gyermekkereskedelem? Mit értenek ez alatt? A nemzetközi dokumentumok alapján mennyire körülhatárolható? Van-e egyáltalán egységes definíciója a gyermekkereskedelemnek?

A nemzetközi dokumentumok, a statisztikai adatok áttekintését követően és az emberkereskedelem más területeivel kapcsolatban végzett kutatások miatt a kutatás kilépett a nemzetközi dokumentumok (*desk research*) keretei közül: 2022 tavaszán a Rákospalotai Javítóintézet és Központi Speciális Gyermekotthon vezetőivel közel három órát beszélgettünk erről a jelenségről, a megoldásokról, a megelőzésről, a sikerről. Lehetőségünk nyílt továbbá a Kornis Klára Gyermekotthon egykori vezetőjével interjút készíteni, aki azóta a Baptista Szeretetszolgálat Védett Házát irányítja. Továbbá egy fővel készült félig strukturált mélyinterjú a Rákospalotai Javítóintézetben, aki maga áldozata és egy másik ügyben emberkereskedelem elkövetője is volt, amely miatt jogerős büntetését tölti. Az ő története különösen érdekes, mind a jelenség, mind a jogalkalmazói attitűd szempontjából, mind a gyermekkereskedelem áldozati-elkövetői oldala felől is. A történet a jogalkalmazók képzésén is esettanulmányként szerepelt. Ezek az interjúk, beszélgetések árnyalták a nemzetközi dokumentumokban szereplő megfogalmazásokat és a magyar helyzetbe engedtek betekintést, rámutatva arra, hogy milyen sok teendő van még ezen a területen hazánkban.

Kiss Anna – Bócné Neparáczki Anna:

**A járványügyi szabályok hatása a büntetőeljárás résztvevőinek jogaira
(A személyes megjelenés elkerülését, illetve az iratok alapján történő
döntést elősegítő átmeneti szabályok hatása a büntetőeljárás
résztvevőinek alapvető eljárási jogaira)**

A pandémia alatt – a koronavírus elleni világvilágjárvánnyal szembeni eredményes fellépés érdekében – szükségessé vált a Be. módosítása, ami lehetővé tette, hogy a személyes megjelenést a lehető legszélesebb körben elkerüljék, s ehhez kapcsolódva a – főleg az

iratok alapján – megszülető döntés viszont ne sértse az abszolút érvényű jogokat (nevesített jogok).

A kutatás egyik hipotézise éppen ezért az volt, hogy a jogalkotó, amikor bevezette a pandémia alatt a veszélyhelyzetre vonatkozó speciális rendelkezéseket, figyelembe vette azokat a nevesített emberi jogokat, amelyeket az EJEB alaptétele szerint semmilyen körülmények között nem lehet korlátozni.

A kutatás másik hipotézise szerint a személyes megjelenés elkerülését, illetve az iratok alapján történő döntést elősegítő járványügyi szabályok hozzájárultak a büntetőeljárás elhúzódásának megakadályozásához akként, hogy az eljárás résztvevőinek alapvető eljárási jogai nem sérültek.

A kutatás módszere: a releváns joganyagok és a szakirodalom feldolgozása; az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatának elemzése; a jogszabályok és a szakirodalom alapján kidolgozott vezérfonal mentén ügyészekkel készített mélyinterjúk, majd ezek feldolgozása és elemzése.

A kutatás első része az EJEB esetjogát tekinti át az emberi jogok korlátozhatósága vonatkozásában. Az EJEB a tisztességes eljárás nem nevesített (implicit) jogosítványainak korlátozhatóságát elismeri, de az ügyek megismerése, feldolgozása és elemzése alapján megállapítható, hogy nemcsak az implicit, hanem a nevesített jogok is korlátozhatóak. A védelem jogának a korlátozása is megengedett, ha ez arányosan történik. Ezt a részt összegezve elmondható, hogy a jogok korlátozásának a kérdésre adható válasz attól függ, hogy az mikor és hol történik, továbbá, hogy a fair eljárás keretébe tartozó szabályról, vagy a szubsztantív érték védelmére rendelt normáról van-e szó.

A kutatás második része az ügyészek körében készült mélyinterjúk elemzését tartalmazza. Az empirikus kutatás alapján kiderült, hogy a járványügyi szabályok alapján leggyakrabban telekommunikációs eszközöket vettek igénybe, és a büntetővégzés bíróság általi meghozatalára vonatkozó tágabb szabályok, valamint a módosított eljárási határidők alkalmazására is szélesebb körben került sor. Az egyes járványügyi szabályok gyakorlata viszont országosan nem volt egységes: az eltéréseket és a jogalkalmazás tapasztalatait a kutatás – a releváns jogszabályok egyes rendelkezéseire vonatkoztatva – csoportokra bontva mutatja be.

Összegzésként elmondható, hogy a kutatásban részt vevő ügyészek többségének (62%) a tapasztalata szerint a járványügyi szabályok hozzájárultak a büntetőeljárás elhúzódásának megakadályozásához: megkönnyítették a jogalkalmazást és gyorsították a büntetőeljárást a pandémia alatt. A megkérdezett ügyészek szerint az eljárás résztvevőinek a nagy része nem hivatkozott a járványügyi szabályok alkalmazása kapcsán eljárási jogainak a megsértésére.

Sárik Eszter – Bolyky Orsolya – Bócné Neparáczki Anna:

A fiatalokkal szembeni joghátrányok szabályozása és alkalmazásának gyakorlata Magyarországon és az Európai Unió más tagállamaiban (összehasonlító vizsgálat)

A fiatalok bűnözésére adott büntetőjogi válasz döntő jelentőségű lehet a felnőttbűnözés alakulására nézve is. Noha a hazai büntető törvénykönyv számos diverziós lehetőséget tartalmaz a fiatalok szankcionálására, a gyakorlat azt mutatja,

hogy a jogalkalmazás gyakorta ragaszkodik a már ismert, így tradicionálisnak tekinthető büntetések kiszabáshoz, intézkedések alkalmazásához.

A kutatás célja a más európai uniós országokban létező, a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható – a rájuk irányadó büntetési célt hatékonyan szolgáló – joghátrányok és az alkalmazási gyakorlatok feltárása, majd a jogösszehasonlító vizsgálat elvégzése volt, részint azzal a szándékkal, hogy a fiatalkorúak szankciórendszerét a már működő jó gyakorlatok tükrében gondolhassuk újra.

A kutatás hipotézise az volt, hogy az Európai Unió más tagállamaiban a fiatalkorúakkal szembeni joghátrányok szabályozásában és alkalmazása során kiemelkedő hangsúlyt kap a reszocializációs cél, amelyet erősen individualizált szankciórendszer támaszt alá.

A kutatás módszere: a releváns joganyagok és a szakirodalom feldolgozása után egy kérdőívet állítottunk össze, amelyben a hazai szankciórendszerre, illetve az egyes büntető eljárásjogi elterelési lehetőségekre támaszkodva fogalmaztuk meg kérdéseinket az uniós joganyag feltérképezése érdekében. A kérdőívet az Európai Unió más tagállamainak ügyészségei részére küldtük meg. A kérdőív három nagyobb egységből állt: kutatásunk kiterjedt a büntető anyagi és eljárásjogi kérdésekre (elméleti rész); a fiatalkorú elkövetőkkel szembeni joghátrányok alkalmazási gyakorlatára (gyakorlati rész); továbbá a fiatalkorú elkövetőkkel szembeni szankciókkal kapcsolatos szakirodalomra is (források része). A magyarországi jogalkalmazási gyakorlat megismerése céljából a hazai statisztikai adatokat is nagyító alá vettük.

A kutatás eredményeképpen megállapítható, hogy az Európai Unió más tagállamaiban a fiatalkorúak bűnözésére adott büntetőjogi válasz a hazaitól sok tekintetben eltérő képet mutat, különösen a büntethetőségi korhatárt és az egyes joghátrányok differenciáltságát illetően; egyszerűsített az is, hogy a szankciórendszerek földrajzilag körülhatárolható egységeket alkotnak. Míg az északi államokban a fiatalkorú bűnelkövetőket érintő büntetőjogi szabályozás olyan mértékben eltér a magyartól, hogy az a magyar jogi szabályozást alapul vevő kérdőív kategóriáiban nem/vagy csak nehezen volt megfogalmazható; addig Kelet-Közép-Európa más országaiban a fiatalkorúakkal szembeni joghátrányok, továbbá az elterelési lehetőségek tulajdonképpen megfeleltethetők a magyar szabályozásnak. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy mind az ún. nyugat-európai államokban (pl. Németország), mind az északi modellekben nagy hangsúlyt kap a kriminológia és pszichológia tudományos eredményeinek gyakorlati alkalmazása, vagyis a terápiás szemlélet előtérbe helyezése, még a szabadságelvonást tartalmazó jogkövetkezmények végrehajtása során is. A kutatási jelentésben a különböző országok szabályozásában rejlő hasonlóságok és különbségek kerültek bemutatásra.